

## ВИТОКИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕМІНІСТСЬКОГО РУХУ В XX СТОЛІТТІ

Фемінізм має довгу і цікаву історію. Деякі дослідники вважають, що його зародки можуть бути простежені ще у XV ст., але твердження це є достатньо суперечливим, і тому прийнято вважати, що коріння сучасної феміністичної думки сягають кінця XVIII ст..

Саме французька революція 1789 р. породила радикальні ідеї у багатьох куточках Європи. А у Франції надихнула Олімпію де Гуж до написання „Декларації прав жінки і громадянки“. Саме цим твором, тоді ще не підозрюючи, вона разом з англійкою Мері Уолстонкрафт і американкою М. Адамс дала поштовх до народження руху, який з часом об'єднав під своїм прапором мільйони жінок. В цій праці перші феміністки заявили, що жінка антропологічно не менш чоловіка здатна виступати в якості повноправного суб'єкта основних громадянських прав – на свободу, на освіту, на приватне життя, на володіння майном тощо. Єдиною перепоною в цій сфері є тиранія сильної статі. Але закони природи і розуму покликані захистити жінку від неї і встановити рівноправ'я обох статей перед законом.

Що і казати, Декларація викликала у суспільстві бурне незадоволення. Особливо не сподобалась фраза: „Якщо жінка має право піднятися на ешафот, то вона повинна мати право піднятися і на трибуну“.

Ця фраза виявилась пророцтвом у житті авторки першої Декларації жінок. В листопаді 1793 р. де Гуж по фальшивому доносу була відправлена на гільйотину.

Упродовж наступних двох століть можна було спостерігати багаточисельні прояви феміністської активності, які супроводжувались періодами відносного затиштя.

„Першу хвилю“ фемінізму часто відносять до середини XIX – початку XX ст.. Саме XIX ст. По-суті, стало для жінки пошуком її соціальної ідентичності. Участь у виробництві поступово змінює її становище. Починається боротьба за вирівнювання заробітної плати, жінки прилучаються до профспілкового руху, зароджуються різноманітні жіночі організації. Все це збігається з поступовим запровадженням контролю над народжуваністю. Жінка нарешті отримує можливість самій розпоряджатися власним тілом. „Вчорашні хранительки родинного вогнища масово почали виходити з тісного дому у великий світ“.

Однак основною заслугою цього періоду діяльності жіночого руху стала боротьба жінок за політичні права. Справу розпочату англійською журналісткою М. Уолстонкрафт, яка закликала до зміни суспільного режиму, якщо він принижує жінку, продовжили прибічниця боротьби за

жіноче рівноправ'я – суфражистки. Особливо потужний рух розгорнувся в Америці. 1848 р. по праву рахується датою народження організованого феміністичного руху в США. Саме завдяки діяльності американських і англійських суфражисток тривала боротьба жінок за виборче право увінчалась успіхом – 1918 р. жінки Англії отримали право голосу. У 1920 р. до них приєдналися американки. Загалом до кінця Першої світової війни право голосувати на загальнодержавних виборах було надано жінкам Австралії, Данії, Ісландії, Норвегії. У 1917 – 1920 рр. – у Австрії, Канаді, Німеччині, Швеції.

Серед інших важливих перемог цього етапу жіночого руху можна назвати такі: схвалення закону „Про шлюб і розлучення” (1857 р.); прийняття жінок в Лондонській університет (1878 р.); закон про право володіння майном заміжними жінками (1893 р.); вперше надання жінкам права на участь у виборах у Новій Зеландії (1893 р.); Ненсі Астор першою із англійських жінок стає членом парламенту (1919 р.).

Але Перша світова війна призвела до майже повного занепаду діяльності суфражисток. З кінця 20-х рр. XX ст. „перша хвиля” жіночого руху згасла, щоб згодом знову спалахнути з новою силою.

„Друга хвиля” жіночого руху ідентифікувалась з відродженням фемінізму в кінці 60-х рр. XX ст. Можна сказати, що цей етап жіночої боротьби став класичним. На цей період припадає кульмінація розвитку фемінізму у XX ст. Фемінізм набуває цілісних наукових обрисів, стає академічним. Це дає імпульс до вивчення і дослідження його у багатьох наукових закладах. В пам'яті жіночої боротьби він залишився під назвою „неофемінізм”, підкреслюючи певне правонаступництво попередніх досягнень жіночого руху.

Величезний вплив на розгортання „другої хвилі” фемінізму справила праця відомої французької письменниці Сімони де Бовуар „Друга стать”, яка вийшла у світ у 1945 р. і із приголомшливим успіхом облетіла всі західні країни. Три покоління жінок виростили на ній і шанували її як нову Біблію. Відома французька психолог і феміністка Е. Бандітер так писала про появу книги: „Сімона де Бовуар звільнила мільйони жінок від тисячолітнього патріархального рабства... Декілька поколінь жінок відгукнулися на її звернення до них: робіть як я, і нічого не бійтесь. Завойовуйте світ, він – ваш. Усі ми, усі ми сьогоднішні феміністки її духовні доньки. Вона проклала нам шлях до свободи”.

На 60-ті – 70-ті роки XX ст. Припадає поділ неофемінізму на два його основні крила. Перше, ліберально-реформістське, сформувалося у 1966 р., коли Б. Фрі ден, автор бестселера „Містика жіночості” заснувала національну організацію жінок (НОЖ) в Америці. І друге, радикальне крило, сформувалося в кінці 60-х на початку 70-х рр. на основі таких організацій як „Червоні панчохи”, „Відьми”, „Феміністки”, „Хліб і рози”, „Долає мінас” та ін., що діяли в Америці та в різних країнах Західної

Європи. Дуже часто ці ультра феміністичні організації брали на озброєння крайнорадикальні і навіть екстремістські методи боротьби.

Якщо помірні феміністки вважали, що досягнення рівності жінки з чоловіком цілком можливе завдяки соціально-економічним і юридичним реформам, а також поширенню ідеології рівності, то радикальні феміністки закликали до ізоляції жінок від огидних чоловіків, до сектантства по відношенню до них, до вічної конфронтації з чоловічою частиною населення.

Але, як не дивно, саме радикальний варіант фемінізму став найбільш популярним і дав багато яскравих представників: Міллет („Сексуальна політика”, 1970 р.); Браунмільлер („Проти нашої волі: чоловіки, жінки та зґвалтування”, 1975 р.); Двойкін А. („Порнографія: чоловіки малюють жінок”, 1981 р.); Райх А. („Про народження жінки: материнство як досвід та інституція”, 1976 р.); Далі М. („Гін/Екологія: метафізика радикального фемінізму”, 1978 р.).

Але не дивлячись на всі розбіжності можна погодитись, що серцевиною всіх течій неофемінізму стало відкидання залежності жінок від суспільного устрою, від соціально-економічної системи. У своїх маніфестах і програмних заявах феміністки вимагали переоцінки понять чоловічості і жіночості з позицій загальнолюдської значимості і цінності, усунення ідеології чоловічої зверхності. Ратували за нову мораль, єдині соціальні норми.

Цей етап зробив багато для розкріпачення жінки. Відкрив їй дорогу до оплачуваної професійної праці: через забезпечення зайнятості жіночої робочої сили, через широкий доступ жінок до суспільно-політичної і державної діяльності, через рівні можливості у отриманні освіти і кваліфікації.

Щодо сучасного фемінізму, то він органічно переріс на початку 90-х рр. з неофеміністичної теорії у пост фемінізм. Взавши все найкраще з попередніх часів пост фемінізм синтезував це на ґрунт сьогодення.

Одним із досягнень цього етапу стала спроба класифікації фемінізму. Зокрема, американська дослідниця Палмер на початку 90-х рр. XX ст. Виділила такі його різновиди: академічний, культурний, ліберальний, психоаналітичний, радикальний, соціалістичний, лесбійський, чорний, екофемінізм. Але не дивлячись на таке різноманіття поки що рано говорити що фемінізм володіє всіма ознаками ідеології. Точніше буде казати, що фемінізм це певна політична позиція, ніж систематична теорія. Це рух, який витікає з безпосереднього життєвого досвіду і намагається змінити світ.

Ще одним незаперечним досягненням пост фемінізму стали гендерні (жіночі) студії, які, без сумніву можна віднести до наукового відкриття в соціогуманітарних науках XX ст. Адже саме теоретичні і методологічні засади феміністичного руху стали основою зародження у 70-х рр. у Європі

і США в межах багатьох гуманітарних наук нової ділянки досліджень – жіночих студій. Дослівно термін „гендер” у лінгвістичному сенсі означає „рід”. У соціогуманітарних науках цей термін вперше був вжитий американським психоаналітиком Робертом Столлером у праці: „Стать і гендер: про розвиток чоловічості і жіночості” (1968 р.).

В сучасному значенні термін „гендер” використали дослідниці-феміністки Гейл Робін, Андріен Річ та ін., на противагу термінові „стать”, як категорії суто біологічній. Сьогодні гендер розглядають як соціальну конструкцію, систему уявлень про чоловіче та жіноче як категорії соціального рівня. Можна сказати що гендер це соціальна стать. Сьогодні дана ділянка досліджень є надзвичайно популярною у світі, зокрема на заході. Академічне середовище визнало наукову цінність жіночих студій. З даної проблематики пишуться праці, випускаються спеціальні тематичні випуски фахових періодичних видань, започатковуються спецкурси, відкриваються наукові центри.

Отже, народжена фемінізмом дитина виросла і встала на власні ноги, про що свідчить інтегральність нової дисципліни та перспективність її міждисциплінарності.

Однією із характерних рис пост фемінізму кінця ХХ ст. стало також вироблення нових критеріїв у підходах до розвитку міжнародного, регіонального та національного жіночого руху.

Жінки почали брати більш активну участь у суспільно-політичних процесах. Можна говорити про своєрідний прорив жінок у галузь політики. Хоч загальна кількість жінок у державних і політичних структурах не є високою. Але на кінець ХХ ст. можна констатувати факт позитивного сприймання громадськістю жінок на державних посадах всіх рівнів влади.

У різних країнах застосовуються різні механізми досягнення рівності: заснування посад спеціальних міністрів, держсекретарів, які відповідають за рівність жінок (Австрія, Люксембург, Туреччина), та міністрів які займаються цими питаннями поряд з іншими (Німеччина, Бельгія).

Створення комісій рад та комітетів глобального характеру, як правило підвітних президенту або прем'єр-міністру (Данія, Греція, Португалія, Словенія).

Організація підрозділів, управлінь або структур в середині профільного міністерства, як правило міністерства праці, або соціального устрою, суспільних справ або суспільного розвитку, культури, юстиції зв'язку або справ сім'ї та дитини, а також комітетів у справах охорони здоров'я, молоді, спорту, населення (Іспанія, Франція, Фінляндія, Нідерланди, Англія, Швеція, Кіпр, Мальта, Норвегія, Польща, Швейцарія).

Сьогодні на порозі ХХІ ст. серед пріоритетних завдань, які покликані вирішувати спеціальні ради, комісії міністерства у справах захисту жінки можна виділити такі: боротьба з усіма формами насилля над жінками;

проблема охорони здоров'я хвороб і смерті. Адже у багатьох сучасних суспільствах жінки за вимогою чоловіків повинні робити аборти зародків жіночої статі. А у країнах „третього світу” жінки голодують і вмирають набагато частіше ніж чоловіки; боротьба з нерівними економічними шансами і соціальною дискримінацією жінки у сфері освіти; створення такої системи права, яка б змогла усунути реальну дискримінацію жінок; боротьба з нерівними можливостями в доступі до політичної влади і політичних дискусій.

Час не стоїть на місці. І зміни, які відбуваються в житті жінки в сучасному світі, викликають необхідність переосмислення і переоцінки традиційних поглядів на її природу і призначення. Якщо відкинути подекуди шалену ненависть і екстремістські дії щодо представників сильної статі, з упевненістю можна казати, що фемінізм стоїть на сторожі прав і інтересів жінок, є їх невтомним працівником і вірним охоронцем.

Однак зараз фемінізм переживає не найкращі часи. Все більше починають загострюватися протиріччя між постфемінізмом і традиційним фемінізмом, накреслюється тенденція до сектантства в середині руху. Багато феміністок ворожі до пост фемінізму. Вони вважають його патріархальним засобом направленням на те, щоб змусити жінку мовчати, в той час, коли вона як найкраще, ніж коли-небудь, готова до того щоб говорити.

Але незаперечним є те, що сьогодні фемінізм перетворюється у своєрідну інтелектуальну і політичну моду. І піонером у цій тенденції виступають США, у яких ідентифікація з фемінізмом (як жінок, так і чоловіків) стала неписаним правилом хорошого тону. А це свідчить по те, що фемінізм на сучасному етапі залишається життєздатним і помітним соціальним рухом.

Як і сто років тому зменшення авторитету чоловіків і боротьба жінок за рівноправ'я – залишаються найбільш значимими тенденціями сучасного фемінізму у всіх його формах.

Але незважаючи на суттєві успіхи, до остаточної перемоги ще далеко. Справжня жіноча еліта з'явиться лише тоді, коли самі чоловіки зрозуміють, що залучення жінок у політику і бізнес – обов'язкова умова того, щоб ці сфери суспільної діяльності набули нарешті більш цивілізованій характер.